

פרק א'

משנה א':

מאימתי מזכירין גבורות גשמים?

רבי אליעזר אומר: מיום טוב הראשון של חג.

רבי יהושע אומר: מיום טוב האחרון של חג.

אמר לו רבי יהושע: הואיל ואין הגשמים אלא

סימן קללה בַּחֲג, למה מזכיר.

אמר לו רבי אליעזר: אף אני לא אמרתי לשאול,

אלא להזכיר, משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו.

אמר לו: אם כן, לעולם יהא מזכיר:

ביאור מושגים:

מאימתי = בלשון התורה, ממתי, מאיזה תאריך.

מזכירין גבורות גשמים = אומרים בתפילת עמידה משיב הרוח ומוריד הגשם.

יום טוב הראשון של חג = היום הראשון של חג הסוכות.

יום טוב האחרון של חג = היום האחרון של חג הסוכות. כלומר שמיני עצרת, שמחת תורה.

הואיל ואין הגשמים אלא... = בגלל שהגשמים הם רק...

סימן קללה = סימן של דבר לא טוב. גשם בסוכות זה סימן שהקב"ה כועס עלינו.

למה מזכיר = למה צריך לומר אותם בתפילת העמידה.

אף אני לא אמרתי = לא אמרתי.

לשאול = לבקש. כלומר, לא אמרתי שצריך מיום הראשון של סוכות לבקש גשמים.

אלא להזכיר = לומר שהקב"ה הוא זה שמוריד את הגשם,

באמירת משיב הרוח ומוריד הגשם.

בעונתו = בזמנו כלומר בעונת הגשמים.

אם כן לעולם יהא מזכיר = אם הוא רק מזכיר ולא מבקש גשם

אפשר לעשות את זה כל השנה ולא רק בחורף.

משנה ב':

אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים.

רבי יהודה אומר: העובר לפני התבה ביום טוב
האחרון של חג, האחרון מזכיר, הראשון אינו
מזכיר. ביום טוב הראשון של פסח, הראשון
מזכיר, האחרון אינו מזכיר.

עד אימתי שואלין את הגשמים?

רבי יהודה אומר: עד שיעבור הפסח.

רבי מאיר אומר: עד שיצא ניסן, שנאמר (יואל

ב) ויורד לכם גשם, מורה ומלקוש בראשון:

ביאור מושגים:

שואלין את הגשמים = מבקשים גשם.

סמוך לגשמים = בתקופה בשנה שבה יורדים גשמים.

יום טוב האחרון של חג = היום האחרון של חג הסוכות. כלומר
שמיני עצרת, שמחת תורה.

העובר לפני התיבה = החזן.

הראשון = החזן של תפילת שחרית (התפילה הראשונה בבוקר).

האחרון = החזן של תפילת מוסף (התפילה שאחרי שחרית).

מזכיר = מזכיר את הגשם בתפילתו.

אינו מזכיר = לא מזכיר את הגשם בתפילתו.

עד אימתי = עד מתי. כלומר עד איזה תאריך בשנה.

שואלין את הגשמים = מבקשים שירדו גשמים בתפילה.

עד שיעבור הפסח = מבקשים כל החורף עד סוף חג פסח.

עד שיצא ניסן = מבקשים כל החורף ורק אחרי חודש ניסן

מפסיקים (ממשיכים אחרי חג הפסח בערך שבוע).

שנאמר: כמו שכתוב בתנ"ך, בספר יואל.

מורה: הגשם הראשון.

מלקוש: הגשם האחרון.

בראשון: בחודש הראשון הוא חודש ניסן.

משנה ג':

בְּשִׁלּוּשָׁה בְּמֵרְחֻשׁוֹן שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים.

רַבִּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה בּוֹ, חֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי יוֹם

אַחֵר הַחֵג, כִּדִּי שִׁיגִיעַ אַחֲרוֹן שְׁבִיטֵי־יִשְׂרָאֵל לְנֶהֱרֹ

פֶּרֶת:

ביאור מושגים:

בשלושה במרחשון שואלים את הגשמים = דעת ת"ק היא שב-ג'
בחשון מתחילים לבקש גשמים.

בשבעה בו = ב-ז' בחשון (כמו שאנו נוהגים להלכה).

חמישה עשר יום אחר החג = חמישה עשר יום אחרי סוף חג
הסוכות (כ"ב בתשרי).

כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת = חמישה עשר יום הוא
חשבון הזמן שייקח לעולי הרגלים הרחוקים ביותר לחזור
לבתיהם לאחר סיום חג הסוכות.

נהר פרת = ראה מפה, נהר ענק צפונית מזרחית לארץ ישראל
באזור סוריה עירק. נראה שגרו שם יהודים שהיו צריחים
לחזור הבייתה לאחר הרגל.

משנה ד:

הִגִּיעַ שְׁבַעַה עָשָׂר בְּמֶרְחֶשׁוֹן וְלֹא יָרְדוּ גְשָׁמִים,
הִתְחִילוּ הַיְּחִידִים מִתְּעַנֵּין שְׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת.
אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין מִשְׁחֻשְׁכָּה, וּמִתְּרִין בְּמִלְאָכָה
וּבְרִחִיצָה וּבְסִיכָה וּבְנַעֲלִילַת הַסַּנְדֵּל וּבְתַשְׁמִישׁ
הַמָּטָה:

ביאור מושגים:

הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים = המשנה מדברת על מצב שעד תאריך י"ז בחשון עדיין לא ירד גשם.
היחידים = תלמידי החכמים, אנשים בודדים שרוצים להתענות, אבל עדיין לא כל העם מתענה.
מתענין = צמים, ונוהגים מנהגים של צער.
שלוש תעניות = הצום הוא של שלושה ימים. יום שני בשבוע שבא אחרי י"ז בחשוון ויום חמישי שאחריו ויום שני נוסף שאחריו. תעניות אלו נקראות ב', ה', ב' או בה"ב.
בצומות האלו אסור לאכול ולשתות אבל דברים אחרים מותרים:
אוכלים ושותים משחשכה = בלילה שלפני יום הצום מותר לאכול ולשתות (אסור רק בשעות היום).
מותרין במלאכה = מותר לעשות עבודה (לא כמו בשבת).
ברחיצה = מותר להתרחץ.
בסיכה = מותר לשים על הגוף שמן (ודברים אחרים הנעימים לגוף).
נעילת הסנדל = מותר לנעול סנדלים ונעלי עור.
תשמיש המיטה = בני זוג יכולים לישון ביחד.

משנה ה':

הַגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ כְּסֻלּוֹ וְלֹא יָרְדוּ גְשָׁמִים,

בֵּית דִּין גּוֹזְרִין שְׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצָּבוּר.

אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין מִשְׁתַּשְׁכָּה, וּמַתְרִין בְּמִלְאָה

וּבִרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדֵּל וּבְתַשְׁמִישׁ

הַמָּטָה:

ביאור מושגים:

הגיע ראש חודש כסליו ולא ירדו גשמים = המשנה מדברת על מצב שעד ראש חודש כסליו עדיין לא ירד גשם.

בית דין = הדיונים הראשיים שמחליטים מה יעשה העם. גוזרין = גוזרים, מלשון גזירה. משהו שחובה על כולם לעשות אותו. הם מחליטים שכל העם יצום.

שלוש תעניות = פעם נוספת צמים תענית ימים שני חמישי ושני, בה"ב.

על הציבור = בתעניות אלו מחוייב כל העם, על הציבור (בשונה מהתעניות במשנה הקודמת שהיו רק ליחידים).

הדברים שמותרים ואסורים בשלוש תעניות אלו, הם אותם דברים שהיו אסורים בתעניות הקודמות של היחידים.

אלו **שלוש התעניות הראשונות** שגזרו בית דין על הציבור.

משנה ו':

עָבְרוּ אֵלָיו וְלֹא נִעְנֶה,

בֵּית דִּין גּוֹזְרִין שְׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת אַחֲרוֹת עַל הַצָּבוּר.
אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין מִבְּעוֹד יוֹם, וְאַסּוּרִין בְּמִלָּאָה
וּבְרַחֲצָה וּבְסִיכָה וּבְנִעִילַת הַסַּנְדֵּל וּבְתַשְׁמִישׁ
הַמָּטָה, וְנוֹעְלִין אֶת הַמֶּרְחָצָאוֹת.

עָבְרוּ אֵלָיו וְלֹא נִעְנֶה,

בֵּית דִּין גּוֹזְרִין (עֲלֵיהֶם) עוֹד שָׁבַע, שֶׁהֵן שְׁלֹשׁ
עֲשָׂרָה תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצָּבוּר.

הָרִי אֵלָיו יְתָרוֹת עַל הָרֵאשׁוֹנוֹת, שֶׁפָּאֵלוּ מִתְרִיעִין
וְנוֹעְלִין אֶת הַחֲנוּיּוֹת, בְּשָׁנֵי מָטִין עִם חֲשִׁכָה,
וּבְחֲמִישֵׁי מִתְרִין מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת:

ביאור מושגים:

עברו אלו ולא נענו = המשנה אומרת מה עושים אם לא ירד גשם גם אחרי שלוש התעניות שהתחילו מא' בכסליו.
שלוש תעניות אחרות = תעניות בה"ב נוספת. אלו **שלוש תעניות שניות**.
אוכלים ושותים מבעוד יום = אסור לאכול ולשתות כבר משקיעת השמש בלילה שלפני הצום (כמו ביום כיפור וט' באב).
אסורים במלאכה ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה = כל אותם דברים שאמרנו בתעניות הקודמות שמותר בתעניות אלו אסורים.
מרחצאות = בתקופת המשנה לא היו אמבטיות בבתים והיו מתרחצים בבתי מרחץ שבהם היה מים חמים
ונועלים את המרחצאות = בגלל התענית נועלים בימים האלו את בתי המרחץ כדי שלא יבואו אנשים להתרחץ.
עברו אלו ולא נענו = המשנה ממשיכה לומר מה עושים אם גם אחרי שלוש התעניות הנוספות על הציבור עדיין לא ירד גשם.
בית דין גוזרים עליהם עוד שבע = בית דין גוזרים על הציבור **שבע תעניות נוספות**: שני, חמישי, שני, חמישי, שני, חמישי, שני.
שהן שלוש עשרה תעניות על הציבור = 3 תעניות ראשונות על הציבור ועוד 3 שניות ועוד 7 אחרונות הם ביחד 13 תעניות על הציבור.
הרי אלו יתירות על הראשונות = המשנה תאמר עכשיו דברים שמוסיפים ב-7 האחרונות שלא היו עושים בתעניות הקודמות.
מתריעין = מריעים ותוקעים בשופרות.
נועלין את החנויות = סוגרים את כל החנויות כל היום.
חוץ מחנויות שמוכרות אוכל שאפשר לפתוח אותם לפי מה שהמשנה תסביר:
בשני מטין עם חשיכה = ביום שני מותר לפתוח קצת את הדלתות לפני החושך כדי שיהיה אפשר לקנות אוכל למחר.

בחמישי מותרין מפני כבוד השבת = ביום חמישי מותר לפתוח חנויות
שמוכרות אוכל כדי שיהיה אפשר לקנות אוכל לשבת.

משנה ז':

עָבְרוּ אֵלָיו וְלֹא נִעְנֶהוּ,

מִמַּעֲטִין בְּמִשָּׂא וּמִתָּן, בְּבִנְיָן וּבִנְטִיעָה, בְּאֲרוֹסִין

וּבִנְשׁוּאִין וּבִשְׂאֵלֶת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ, כְּבִנְיָ

אָדָם הַנְּזוּפִין לְמָקוֹם.

הַיְּחִידִים חוֹזְרִים וּמִתְעַנִּים עַד שִׁיּצֵא נִסָּן.

יֵצֵא נִסָּן וְלֹא יֵרְדוּ גְשָׁמִים,

סִימָן קָלֵלָה, שְׁנַאֲמַר (שְׁמוֹאֵל א יב) הָלוֹא קָצִיר

חֹטִים הַיּוֹם, וּגו':

ביאור מושגים:

עברו אלו ולא נענו = המשנה ממשיכה לומר מה עושים אם גם אחרי כל שלוש עשרה התעניות על הציבור עדיין לא ירד גשם.

מפסיקים לעשות תעניות של כל הציבור אבל לא מתנהגים בצורה של שימחה.

ממעטין במשא ובמתן = עושים פחות עסקים של רווחים. בבנין ובנטיעה = לא בונים בתים ונוטעים עצים שגורמים לאדם שמחה.

בארוסין ונשואין = משתדלים למעט בחתונות שגורמות שמחה. בשאילת שלום בין אדם לחבירו = לא אומרים שלום אחד לשני. כבני אדם הנזופים למקום = על ידי הדברים האלו שממעטים בשמחה, האנשים מראים על עצמם שה' כועס עליהם.

היחידים חוזרים ומתענים עד שיצא ניסן = תלמידי החכמים ממשיכים להתענות בכל יום שני וחמישי בשבוע עד סוף חודש ניסן.

יצא ניסן ולא ירדו גשמים = אם עד סוף חודש ניסן עדיין לא ירדו גשמים.

סימן קללה = זהו סימן רע לבני האדם, ואין כבר מה להתענות שהרי הגיע כבר הקיץ.